

Cvito Fisković

Split

POKLADNE PJESME IZ OREBIĆA

Premda zapadni dio poluotoka Pelješca bijaše od davnine usmjeren pomorstvu i prema tome stranom sredozemnom utjecaju, na njemu se u toku prošlih stoljeća pjevala narodna pjesma. Time se potvrdila povezanost s okolnim otocima i zaleđem poluotoka koji se nalazi pred ušćem Neretve, kroz koju su oduvijek strujale veze između kopna i mora.¹ Jednako su se tako negovali i različiti narodni običaji, prožeti narodnom pjesmom. Nekoliko pjesama i običaja već je zabilježeno,² i ti svjedoče da stanovnici sela nekadašnje orebičke općine, iako zbog pomorskog zanimanja bijahu upućeni, osobito kao zapovjednici i vlasnici jedrenjaka sredozemnoj kulturi, pa tim i čitanju i pjevanju stranih, ponajviše talijanskih umotvorina, sricahu ipak stihove i na svom maternjem jeziku. Sastavljahu tako, ljubavne pjesme, prigodnice o raznim svečanostima i rugalice o nekom događaju ili nekoj ličnosti. Pokazivahu pri tome bar nešto darovitosti u kovanju stihova. Te pjesme nastale u tim primorskim i podgorskim selima i zaselcima ne odlikuju se umjetničkom vrsnoćom, ali otkrivaju život tih naselja, događaje i običaje, a ujedno pokazuju jezične oblike, izraze i riječi narječja koje se ondje razvijalo odavna između korčulanske čakavice i dubrovačke ijekavice i trajalo kroz stoljeća poprimajući i neku stranu riječ. Sve te pojave danas danomice nestaju u kraju izloženom različitim uplivima koji nalijeću naglim širenjem turizma, promjenom stanovništva doseljavanog iz užeg i šireg zaleđa, izgradnjom kolne ceste i općom promjenom sadašnjice. Stoga sam, navraćajući i boraveći često tamo bilježio koliko sam znao i mogao, smatrajući dužnošću zapisati različite pojave prošlih vremena u zavičaju, a gledajući kako se njegovo obličje i način života naglo mijenja u novom napredovanju nakon drugog svjetskog rata. Ovdje stoga i objavljujem nekoliko dosad neobavljenih, danas zaboravljenih i tek u starim prijepisima i pamćenju pojedinaca sačuvanih pokladnih pjesama, koje opisuju starinske, iako nešto preoblikovane pokladne

običaje. Jednu od tih pjesama prepisao je, a možda i spjevao, pomorski kapetan Antun Stipanov Fisković 1800. godine, dakle, u zadnjem i drhtavom razdoblju Dubrovačke Republike, koja se bijaše ukorijenila u ovom njegovom kraju. On je već poznat kao prepisivač spjeva dubrovačke pjesnikinje Lukrecije Bogašinović »Posluš Abrama Patrijarke« i nekih orebičkih pjesama iz 18. stoljeća na hrvatskom jeziku, a na talijanskom pisama književnika Iva Eizara Orebićanina, upućenih iz Mletaka u osvitlu prošlog stoljeća svojoj rodbini. Kao rijetko koji od naših pomorskih kapetana dopisivaše se naši sa svojom suprugom dok je plovio po Sredozemlju.³

U prvoj ovdje objavljenoj pjesmi, koju on označuje 1800. godinom, a koju donosim onako kako ju je on napisao da bi djelovala uvjerljivije i točnije, vidi se napor pisanja našim jezikom čovjeka koji bijaše naučio i navikao pisati talijanskim pravopisom. Radi potpunije jasnoće pokušao sam je i transliterirati fonetički.

U toj šaljivoj pjesmi stanovnici prastarog orebičkog sela Stankovića izrugavaju stanovnike susjednog Orebića. Stankovićani naime donesoše o pokladama 1800. godine karnevala, lutku učinjenu od dronjaka i ispunjenu slamom, kriomice noću, dok Orebićani bijahu zabavljeni plesom, i izložiše je u ulici Geta kraj renesansnog kaštela.⁴ Zalijepiše na njemu podrugljivu pjesmu. Ujutro kad nađoše karnevala i pročitашe satiru uperenu protiv njih, Orebićani odmah osumnjičiše Stankovićane s kojima su o pokladama i inače vodili prepirke i okršaje,⁵ uobičajene onda među manjim naseljima. Tražili su, prosvjedujući bučno, od dubrovačkog predstavnika u svom kraju, kapetana Trstenice,⁶ da ih kazni, ali kada u tome ne uspješ, spjevana im je ova satira u ime pobjedonosnih Stankovićana. Njome se ismjehuju stanovnici Gete, središnjeg orebičkog naselja, vrijeđaju se i iznose njihove mane. Pojedinačna mržnja i zadjevice dođoše u onoj pokladnoj razularenosti do izražaja pogrđnim riječima, ali je oprezna i promišljena dubrovačka vlast stišavala te seoske svađe, tim više što to bijahu njena pogranična sela na neprijateljskoj joj mletačkoj granici. Satira je zanimljiva i zbog jezičnih zastarjelih izraza i riječi orebičkog narječja u čiju se ikavicu prepliće i dubrovačka ijekavica i makaronština neizbježna u primorskim pjesmama, a osobito u satirama. S tog gledišta, a i radi utvrđivanja običaja, važno je da satira nosi nadnevak 1800. godinu, po čemu se može zaključiti da se karnevalova lutka oblikovala na ovom području zadnjeg pokladnog dana posljednjih godina vladanja Dubrovačke Republike. Inače se pokladne maškare, kola i povorke sa zastavama, ali bez karnevalove lutke spominju na Orebićima u veljači 1789. godine, i to također u okršaju između Stankovićana i stanovnika Gete, stare središnje i zgusnute orebičke jezgre okupljene oko stijene, izvora i kaštela. Jednu pokladnu pjesmu o tome već sam prije objavio u radu o tragovima Hasanaginice na Orebićima.

U drugoj pjesmi, iz 1895. godine, već se primjećuje utjecaj gradske kulture. Plešu se ondašnji pomodni plesovi, sjeverotalijanski seljački ples monferrina i poljska mazurka, vitlaju serpentine i prše korijandole, a uz lijericu svira i harmonika iako je starinsko gudalačko glazbalo još privlačno svojom živošću. Djevojke iz središnjeg, upravnog mjesta slabo posjećuju plesove podgorskih zaselaka, one plešu na zabavama u čitaonicama, pa ih pjesma stoga i kori.

Ostale pjesme, koje ovdje prvi put objavljujem, svjedoče da pokladna svečanost, pravljenje, nošenje u povorci, osuda, čitanje oporuke i paljenje karnevalske lutke bijaše poznato u mnogim dalmatinskim mjestima, gdje je u tom obliku vjerojatno uvedeno iz Italije, te uobičajeno i prosljeđivano i na Orebićima u prvom desetljeću našeg stoljeća. U godinama zastoja u svjetskoj pomorskoj trgovini pokladne svečanosti bijahu bučnije jer mladi pomorci, a njih u orebičkoj općini bijaše najviše, bijahu prisiljeni napuštati svoju brodsku službu i povlačiti se u zavičaj gdje priređivahu zabave.

Četiri pjesme koje ovdje donosim spjevali su na kraju poklada 1911. godine mladići iz najbližih sela središnjega mjesta Orebića. Bijahu to mahom potomci starih pomorskih rodova iz orebičkih sela koja se ugnijezdiše podno stjenovitog i strmog brda Pelisca. Ta im je planina pojačavala turobnost hladne zime maglom koja se do njih spuštala, grmljavinom koja odjekivaše u njenim gudurama i hladnom burom što je zavijala po onim prodorima. Oni stoga u tim pokladnim danima priređivahu u pojedinim seoskim kućama plesove na kojima se počinjahu sklapati brakovi. Mladići u tom pomorskom kraju potrgovčene Dubrovačke Republike izabirahu djevojke za ženidbu ne samo po ljepoti već i po dobroti čudi, kako o tome pjeva šaljiva pjesma, čiji sam ulomak dospio zabilježiti:

*... A da vidiš balat' Maru
para da je svića na otaru;
lipota se na kupusu vari,
a dobrota na daleko falj.*

Pjesme opisuju dvoranice okićene hrvatskim trobojnicama i zelenilom, plesače prosipane slatkišima u selu Vignju, pucnjavu na plesu u Mimbelinoj kući na Orebićima, strane mornare, čije je jedrenjake nagnula oluja na sidrište u Kućićima, koji su morali plaćati i ulaznicu na plesove, da se podmire izdaci za svirača i rasvjetu. Evo tri sačuvana ulomka koji upotpunjuju raznoliko ugođaj i sredinu tih plesova, kada su primorska pelješka mjesta živjela u obilju, pa su se na plesu posipale plesačice slatkišima, zbijale šale škodljivim prahom, unatoč držanju reda u plesnim dvoranama. Te zgode su zabilježene u tri kraća ulomka:

*Sala nam je urešena bila
od bandira i od zelenila,
svaki kantun kitila je grana,
trobojnica puna svaka strana.
... Sve su glave mladih sinjorina
bile pune vitih serpentina,
a konfete smo nogama gazili
što mladići jesu posipali.*

(kazivala Marica Buntjelić)

*Doša Pintar iz Staroga Grada
i donio u krpici praha
i učini velikoga vraga;*

*Tu se prdi, tu se kiha,
jedno drugo za zdravlje pita.
Svima suze idu niz jagodice
kao mutne vode niz ulice.
Poručili Bući na Vručicu,
da im doje oprati guzicu,
da će oni njemu kupit prasca
koji će mu biti svu godinu hrana.
Odgovara Buća iz Vručice:
»Ne bi Van hi svi vragovi prali.
Što ste Pintra na bale puštali!«*

(kazivala Darinka Romac-Ruskov)

*Sentite giovanoti furesti
Chi vuol balar, dva šestaka,
chi non, van di questo pod.
Ja Batista, capo di balo,
ja zapovidan, ja odgovaran!
A ti Mare ondeka,
a ti Kate tudeka,
a ti glumče, tr - li - li
na poskok, na glavu,
pa kroz mala vrata.*

(kazivala Marija Romac-Ruskov)

Pokladno veselje obuzdano u plesnim prostorijama nadzornicima reda, a često pri priređivanju zabava s romantičnim političkim programom nadzirano austrijskim žandarima,⁷ razuzdalo bi se vani na slobodnom prostoru obala, polja i u seoskim ulicama, u povorci maškara u kojoj se nosila i karnevalska lutka.

U trećoj pjesmi se opisuje početak karnevalske svečanosti koja odjednom prekine tišinu mirnih sela pucnjavom, vikom: nosi se karneval praćen bukom djece a zatim čitavom povorkom; karneval je vezan o ramena trojice sudionika, dok je četvrti sve njih pratio pucnjavom puške koja odjekivaše u onim gudurama. Svi oni bijahu stanovnici selâ, potomci starih rodova. Pratili su ga uz zvonjavu malih ručnih zvona i obilazili stare zaselke gdje bi ih pojedinci pogostili. Vraćahu se ponovnom povorkom odakle i dođoše. Polagahu ga na pretpovijesnu kamenu gomilu⁸ kraj sela Urkunića da bude bolje izložen pri čitanju presude, a i da poštede okolinu od opasnosti kad bi ga zapalili polivši ga petrolejem pošto bi ga osudili zbog skitnje i rasipnosti koja se u dubrovačkom kraju oduvijek osuđivala.

U četvrtoj pjesmi se vrše pripreme za karnevalsku povorku u kojoj seljaci svih sela žele sudjelovati iako traže da ostane prije toga samo u onom u kojemu su ga oblikovali. Bilo je naime uvredljivo da se karneval donese i ostavi u drugom selu. To se vidi i iz prve pjesme 1800. godine, koju objavljujem, a i iz postupka Orebićana koji su o pokladama 1903. g. spriječili korčulanske talijanaše ukrcane u tri lađe da im ne iskrcaju svog karnevala i spale uz sviranje autonomaske glazbe na orebićkom pristaništu, gdje su oni

spaljivali svoga nakon povorke kojom bi ga proveli kroz Orebiće. Taj neuspjeh i osramoćenje talijanaša iskoristiše korčulanski narodnjaci pa ih dočekaše pri povratku u grad zvižducima i porugama.⁹ Karnevalske svečanosti nisu, dakle, onda početkom našeg stoljeća bile bez političkih natucanja i ciljanja. U protivljenju pak da nosači karnevala, znamen zala i nepogoda, ostave u selu u kojemu nije nastao, bit će da ima i starog praznovjerja. Stoga njegovi nosači zajamčiše u ovoj drugoj pjesmi da ga neće ostaviti u tuđem zaselku, već rano poslije podneva započeti s njim obilaznu povorku po svim selima, u kojoj su ga pratili zvonjenjem i mladim čempresom u znak žalosti.

U petoj ovdje objavljenoj pjesmi po običaju narodnih pjesama vila vrh planine Pelisca sazivlje svoje družice i priča im o plesu koji se održao u ožujku 1911. g. u selu Urkunića, koji ju je obradovao, ali se žali da zbog starosti ne može sudjelovati u tom veselju. Nabraja im stoga mladiće koji se u tome ističu slijedeći davni običaj svojih starih. Nabrojivši po izboru njih i njihove goste, spominje i djevojke koje se okupiše na ples iz različitih sela. Ističe vrline mladića i ljepotu djevojaka, pozdravlja ih i želi da se do godine ponovo okupe na plesu.

U šestoj pjesmi opisan je ples zadnjeg veljačinog dana već spomenute 1911. godine, u dvorani okićenoj trobojnicama i lovorom a dupkom punom djevojaka. Među njima su mnoge imale crvenu kapicu, koja onda obilježavaše hrvatsku narodnost, neki mladić je imao odijelo sokolskog udruženja, vjerojatno posuđeno od Korčulana, drugi je bio u mornarskoj odori, a poneki s bosanskim fesom na glavi. To šarenilo mladenačke odjeće prepletalo se s papirnim šarenim vrpcama koje zajedno s raznobojnim papirnim pahuljicama, bacahu po ondašnjem običaju među plesače. Za vrijeme odmora plesačice i plesači su se gostili uz izricanje počasnica i pjevanje narodne himne, da se ples nastavi i završi kolom i na rastanku s oproštajnom pucnjavom iz pušaka, a pjesma pak s pozdravom onim mladićima koji su svirali i doprinijeli ovom plesu u zabitnom selu Urkunića.

U zadnjoj pjesmi narodni pjesnik se oprašta od karnevala pri izricanju njegove presude i time završavaju pokladi. Sve ove pjesme, od kojih nekima doznah i za ime narodnog pjesnika, odaju izrazite odlike i oblik pučkog, narodnog pjesništva koje se razvijalo u 19. i prvih godina našega stoljeća u orebićkom kraju.

One su sasvim srodne drugima nastalim istodobno i u ostalim selima zapadnog dijela orebičke općine, Vignju, Kućišćima i Nakovani te u području srednjeg dijela Pelješca; bivšoj trpanjskoj i kunovskoj općini, pa i u janjinskoj gdje u pjesmama prevladava ijekavsko dubrovačko narječje južnog primorja.

Ovaj oblik i vrsta prigodnica i satira razvijao uporedo sa svatovskim, ženskim i epskim pjesmama od kojih su mnoge zaboravljene i nestale, a samo neke objavljene, zabilježen je rijetko već u 18. stoljeću,¹⁰ a razvijao se postepeno i ranije. Dosegao je svoj cvat u doba najvećeg blagostanja na Pelješcu, u doba najrazvijenijih jedara pelješčkog brodarstva druge polovice 19. stoljeća, da sustane zatim u doba prvog svjetskog rata i postepeno utrne, te danas skoro potpuno nestane.

Stoga je njegov sačuvani dio i trebalo objaviti kao dokaz stoljetnog slijeda narodne, pučke pjesme povezane s onom u našim ostalim primorskim krajevima. U njima i u narodnim običajima zapadni dio Pelješca je u prošlom stoljeću, iako izložen tuđinskim utjecajima uslijed prekoceanskih plovljenja svojih pomoraca, ipak prosljeđivao svoju staru narodnu kulturu domaćeg ognjišta.

Canzonetta conposta sulla Satira del' Carnevale del A.° 1800.

*Ah nemoghu tarpit vechie
negvam cagem ove Smechie
Stonascie dogodillo
Napoclade ovoie bilo
Stancovichia tu' is sella
posrid Getta kod Castella
donesosce Carnavalla
à ù vrime cad se bala.
I pogiosce pogliem smirom
dasse stavi nie nico
neggo iutro kad osvichie
nagioscegga die vichie.
Kaie ovo passia virra
priliplena bi Satira
nù varsmoga mi umore
olli diza daga isgore*

*Reve vischo tira tira
Kaie ovo passia vira
procesmuse jadnu legga
gleda vraga sad ovega
Kad vidisce tù Satiru
dasnamoga passiu virru
trataiunas od bonavoglia
ovoie dosclo prico poglia
isa ovo vaglia vigiet
necha choghod stane bligiet
Vucho Despot, J. Tanbura
nuse mame ko i burra
Conte Juro stadese mamit
Bogamiciuga ia sadavit
poteguga svuder diza
mamise i Marco Betiliza
odgovara svacia chucia
kako reve Carabucia
rasligase nu svudara
Kaie ovo passia para
da ho' vidi tadar vucha
nu kachogha stade bucha*

*Svie imadu tú satirom
s Karnavalom pasion virom
revu tescho tuie bucha
ovdi ima od pravde chuchia
Idu berso di matina
sa napise rosulina*

*obuceni svi od feste
oservate coiesu teste
pravdu istu u Gospara
i scto cine tu sadara
sodisfazion sa imati
stachu svega tu laghatti
satirase tù leghalla
karv se svoia nie gledala
Getarisu nie ciudda
svegha lasgiu svegier svuda
iosc perchletti belli conzae
koj svegier onzi ponzi
tarci lombarda intimai
vichaj revi svega lasgj
i suiiek ko Givinne
strasci rezi evopine
tu se ciasti cesto ribon
da Lunbarda idde spinom
i da ide nami lanza
od Ghettaie to usgianza
da nam slanzom intimaiu
kopiase tute dova
kacho iedni posgmimrazi
vidivanse i po fazzi
sasvanismo mi carognie
od Ghetara Strane dogie
chunemose vami virom
pustitenas sgivit smiron
er snamoiech nicholicho
oli misle utolicho
à sadara promislite
ovo sadar vi vidite
da mudro cinne Orientali
ki ù Satiri nisu svani
a svachigha od vas dere
kad se nagnie obasdere
od gnima svud marmoscite
i ho vucho parposcite
culismo od vas ovo rieti
dano Kochie bit distinti*

*a mamise iacho para
daiem nie vucho od para
Mudro iedan Oriental rece
Ko ima Srabe nekse cesce
po imenu nesovunas
ù Satirj ne bodunas
à ritichiu sada pravo
ò Tanburo iedna chravo
choiasi posred cholegetta
toie dillo vam od Ghetta
odvas nicho nesmi pasati
stose nechiete narughatj
comardase tù necini
di nie vucha tù da slini
Alli nesna svacia chucia
daie sgdero Carabucia*

*Coinasie isrusgio
pachie nisctu ucinio
Conte Juro dobar dio
kako daie govno isio
partengaie on prid Kneson
ù tamnizzu danas spravi
Nasmirnamì ù gnionie
bio i ù gradu potvardio
Scgnegove ckare jesicine
podva chrat ugnu da on chine
o, che bella compagnia
che tratava da carognia
vuko, ò Despot i Tamburra
Conte Juro i Carabuchia
pacha sctosunam ucinilli
Nos ù repizzu sviem sabilli*

*Canzonetta conposta sulla Satira
del' Carnevale dal A.º 1800.*

*Ah ne mogu trpit veće
neg vam kažem ove smeće
što na'se je dogodilo.
Na poklade ovo je bilo
Stankovića tu iz sela,¹¹
posrid Geta kod kaštela¹²
donesošè karnevala,
a i u vrime kad se bala.
I pođioše poljem s' miron
da se stavi¹³ nije niko,*

nego jutro kad osviće
 našioše ga di je viće.
 »Ka je ovo pasja vira¹⁴
 prilipljena bi satira
 nu vargmo¹⁵ ga mi u more
 oli dica da ga izgore!«
 Reve Visko tira, tira,
 ka je ovo pasja vira,
 proces mu se jadnu lega,¹⁶
 gleda' vraga sa ovega.
 Kad vidiše tu satiru
 daznamo ga pasju viru,
 trataju nas od bonavoglia,¹⁷
 ovo je došlo priko polja¹⁸
 i za ovo valja vidiet,¹⁹
 neka kogod stane bliđiet.²⁰
 Vuko, Despot, J. Tanbura
 nu se mame ko i bura,
 conte Juro stade se mamit.
 »Boga mi ću ga ja zadavit!«
 potežu ga svuder dica
 mami se i Marko Betilica,
 odgovara svačija²¹ kuća
 kako reve Karabućia,²²
 razliga²³ se nu svudara,
 ka je ovo pasja para,²⁴
 da ko vidi tadar Vuka
 nu kako ga stade buka,
 svi je imadu tu satirom²⁵
 s karnevalom pasjom virom,
 revu teško, tu je buka
 ovdí ima od pravde kuća,²⁶
 idu brzo di matina²⁷
 za napi'se rozulina,²⁸
 obučeni svi od feste,²⁹
 oservate koje su teste,³⁰
 pravdu ištu u gospara³¹
 i što čine tu sadara,
 sodisfazion³² za imati,
 stahu svega tu lagati,
 satira se tu legala,³³
 krv se svoja nije gledala.³⁴
Getari³⁵ su, nije čuda,
 svega lažu svedier³⁶ svuda
 još prokleti beli konce
 koi svedier onci ponci.³⁷
 Trči, lumbarda,³⁸ intimaji,³⁹

vikaj, revī, svega laži
i svijeh ko živine
straši, reži, evo pine
tu se časti često ribon,
da lumbarda ide s pinom
i da ide nami lanca,⁴⁰
od Geta je to užanca⁴¹
da nam s lancom intimaju,
kopija⁴² se tute dava,
kako jedni požmimraci
vidi van se i po faci,⁴³
zazvanismo mi karonje⁴⁴
od Getara strane dođe,
kunemo se vami virom,
pustite nas živit s mirom,
er znamo jih nekoliko
oli misle utoliko,
a sadara promislite,
ovo sadar vi vidite
da mudro čine Orjentali,⁴⁵
ki u satiri nisu zvani,
a svaki ga od vas dere
kad se na nje obazdere,
od njima svud mrmošite
i ko Vuko prpošite,
čuli smo od vas ovo rijeti
da nu ko će bit distinti,⁴⁶
a nami se jako para⁴⁷
da im nije Vuko od para,
mudro jedan Orjental reče,
»Ko ima srabe nek se češe,
po imenu ne zovu nas,
u satiri ne bodu nas!«
a riti ću sada pravo,
o Tamburo⁴⁸ jedna kravo,
koja si posrid kolegata⁴⁹
to je dilo vam od Geta,
od vas niko nesmi pasati.⁵⁰
što se nećete narugati,
komarda⁵¹ se tu ne čini
di nije Vuka tu da slini,⁵²
ali ne zna svačija kuća
da je ždero Karabučija,
koji nas je izružio
pak je ništa učinio.
Konte Juro dobar dio,
kako da je govno izio,

partenža je on prid Knezom⁵³
 ù tamnicu da nas spravi,
 nasmir nami u njon je
 bio i u gradu potvrdio
 Š njegove kare⁵⁴ jezičine
 po dva krat u nju da on kine
 o, che bella compagnia⁵⁵
 che tratava da carognia,⁵⁶
 Vuko, i Despot i Tambura
 conte Juro i Karabućija,⁵⁷
 paka što su nam učinili
 nos u repicu sviem zabili.

BALI U RUSKOVIĆIMA 1885.

Na hijadu i osan stotina
 devedeset i peta godina,
 di je sala, da van rečen boje,
 Ruskovića to se selo zove
 i njega smo lipo izabrali,
 ovih poklada di no smo balali,
 kad smo došli balali smo mazurku
 i dignu san plemenitu Rusu,
 kad su zaudarali: »Majka Maru«⁵⁸
 uhiti san Fiškovića Franu.
 Nakon malo bala san manfrinu
 i dignu san Gurića Kristinu,
 ona mlada s klobukon na rusu⁵⁹
 najboje je igrala mazurku.
 Serpentine⁶⁰ počele su letit,
 sve po sali mogli bi hi mesti,
 Korjandula biše na montune,⁶¹
 divojčicam crne kose pune
 i konfetih⁶² tu nije manjkalo,
 gospojice što se je tratalo,⁶³
 bićerina,⁶⁴ slatkog i marene,
 a najviše našeg pečenika⁶⁵
 za utihu svemu selu dika.
 I kokota mladog smo pojili:
 »Plati si Šaro što si učinio
 što po selu mlados' si budio!«
 Ako li su bili i peruni⁶⁶ tupi,
 ma su oštri naši mladi zubi.
 Lipa družba od bande nam bila;
 armonika i vesela lira.⁶⁷

*Pusta lira kad bi zazvonila,
 srce moje ona bi rastvorila.
 Kada bi malo zazvonila boje,
 same sobon igrale mi noge.
 Sve divojke došle su na bale,
 a neke su i doma ostale
 da bi gospostvo svoje uzdržale.
 Što nisu došle i noć prispavale,
 još tužnije sada su postale.
 Da bi o toga doznao istinu,
 prodao bi kuću i baštinu,
 pa bi poša do zlatnoga Praga,
 kad se vratin da pristanem s vama.
 Sad u večer kada iden spati
 para mi⁶⁸ se da će me društvo zvati,
 da ću moje razveselit noge
 i zabalat što se može boje.*

(Kazivala Tereza Zrnčić-Marušić)

PISMA

Kako je naša mlados' nosila Krnovala po Podgorskim selima, te kako ga je sažgala na velikoj gomili niže Urkunića sela na drugi dan korizme, u četvrtak na večer, dneva 2 Marta 1911. godine.

*Danak drugi korizme je bio,
 neviđeno čudo je donio,
 koje vam sada kanim ispričati,
 ako vam je drago poslušati.*

*O mrtvila, selo Ruskovića,
 ne čuje se u njem' armonika,
 nit mladići tu više pivaju,
 još o plesu tekar razmišljaju.*

*Sunce sjaje i tišina vlada,
 što je ona vika iznenada?
 Svatko pita i želi doznati,
 al im nima tko odgovor dati.*

*Ne bud lini potrče do Bare,
 a odizgor Krnoval im bane.
 Dva ga nose, treći za njim pali,⁶⁹
 još dva mala, pa niko ne fali.⁷⁰*

Tad ga snesu do u konal dole
i na zemlju brižno ga polože.
Tu ga stave da malo počiva
dok se cijela ne skupi družina.

Ka će š njime po selim hoditi,
smrt njegovu puku navistiti.⁷¹
Ne dali mu jadnom vele mira,
jer se brzo sabrala družina!

Podigoše tad njega na rame,
svezaše ga dobro da ne pane.
Sada čujte imena nosača
prošli' bala izvrsnih plesača.

Nosiše ga dva Mrgudića,
Bufalica i Ive Krilića,
Za njim Ante Bonfiol⁷² je stao,
kako rekoš iz puške pucao.

Ruskovičani lijepo nas pozdrave,
zamole nas da ga opet vrate.
Ruskovića selo ostavili,
k Glabalovu brzo dohodili.

Malo zvono tu njima poklone
Krnovalu jadnom neka zvone,
jer će brzo njega ukopati,
neka za njim svak bude plakati.

Svim su puten odtad prizvonili
i čejadi uši zaglušili,
kad dođoše u Kajanovića
dobra im je priskočila srića.

Radomiljac, pošteno mu lice,
poda nama dobre napojnice.
Još prikala⁷³ sladki' je donio,
čin je mladost ovu pogostio.

Oni njemu lipo zahvalili
i u zdravlje sinu mu napili.
Ostaviše tad Kajanoviće
pak dođoše selu Stankoviću.

Provedu ga tada kroz kontrade⁷⁴
sa dna sela sve do gornje bande.⁷⁵
Tad pođoše u Bonfiol Anta
i tu bi im đakonija⁷⁶ data.

*Kad osudu njemu pripraviše,
k Ruskovićima opet se vratiše.
Na gomilu kad ga sist postave,
svi dotrče isto ko na bale.*

*Osudu mu sad će pročitati,
svi napeše uši za slušati.
U osudi rečeno je bilo,
uzmahnita' da se bi' nemilo.*

*Da se skita i dera obuću
malo svoju da je čuva kuću.
Da ni štedi već novce trošio,
pak je više svakom dotužio.*

*Za to sada da će ga randati,⁷⁷
da će u njeg iz puške pucati.
Kad osudu prisutnici čuše
od žalosti svi u smih prasnuše.*

*Zatim pogled put gomile srnu,
srce živo u svakom utrnu.
Tada Ante iz puške omiri⁷⁸
Krnovala u gubicu smiri.*

*Mjesto muška⁷⁹ petroja doniše,
čin mu jedno tilo izgoriše.
Tvrda srca ona čejad bila,
suze nisu za njime prolila.*

*Stare su mi žene svidočile,
da još toga nisu doživile,
niti čuli od svoji matera,
da su krnju nosili kroz sela.*

*Za to mislim da ni zgoreg bilo
što se ovo u pismu stavilo.
Pivajte je i svakom kažite,
našu mladost' po selim slavite.*

(Spjevao Ivo Krilić Antunov godine 1911. u Ruskovićima)

DRUGA PISMA

izostatak od prve Krnovalske pisme što se ni bila proslavila.

*Poslušajte što ću vam kazati,
s ovom pjesmom što ću ispjevati,
što se zbilo uprav u Peliscu,
kad smo ušli u svetu korizmu.*

*Drugi dan je osvanu ožujka
kad se mlados' od doma prenula,
a veće su prin dan učinili,
malog krnju kako bi zgorili.*

*Što misliše ono učiniše,
Krnovala brzo pripraviše,
u malenom Glabalovu selu,
uredu ga uprav kako želu.*

*Kada su ga lipo urešili,
na čivire⁸⁰ tada postavili
i odredu: valja ga nositi,
naša sela š njime pohoditi.*

*Pak promisle učiniti šalu,
Ruskovića da se iznenadu
kada čuju pucanje iz puške,
malog krnju da se njima vuče.*

*Tad smo odma na put se stavili
i ovako njima opravili,
nek poznaju da ni s nama šala,
vaja danas sudit krnevala.*

*Da je svakom bilo razviditi,
kad smo š njime tamo dolazili.
Tu se skače i čuje se viku
zove Tomas Luku Bufalicu.*

*Ali njega ni kod kuće bilo,
sve iz sela tu se sakupilo,
nije prošlo ni pet časa tada,
eto Luka skače odizdala.⁸¹*

*I u društvo on s nama pristao
te nam reče da se bi' pripao,
buduć čuo iz daleka ovo
i misleći da ni' komud štogo'.*

*Ali kad je vidi što je bilo
od veseja u smih je udario
i reče nam: »Što ste učinili
zašto niste i nas obznanili?«*

*Pak tad Tomas Luku zamolio
našeg krnju da bi zatvorio,
ali on je tada pomišljao,
da in ga ne bi u selu ostavio.*

*Tada reče Mrgudića Stipe:
»Viruj nama nisu stvari lipe,
da mi vama to bi učinili
i u selu krnju ostavili.«*

*A naš Tomas sta' se zaklinjati
da im neće u selu ostati,
već kad dođe sahat⁸² poslije dneva,
da će njega dignuti iz sela,*

*i da ćemo svi u društvu biti
po mistima njega pronositi,
te osudu da mu vaja spraviti',
kako ćemo boje ga rastaviti.⁸³*

*Na te riči Luka je pristao
buduć dundo Jozo mu kazao:
»Viruj svima i spremi ga doli,
nije šala štogod se govori!«*

*Tada Luka u kuću nas vodi,
da nas štogod on dobro pogosti.
Poda nama pečenoga vina⁸⁴
i još kafu, š nome galetina⁸⁵*

*I tako je naš krnje ostao
dokle jedan sahat je tukao.
Pak i mi smo tu k njemu prispili,
svi u društvo tad se sakupili.*

*A kad se je društvo sakupilo
na put se je š njime okrenulo,
iz sela se neki sakupiše,
do Urkunića sela nas pratiše.*

*Pak se natrag jesu povratili,
mnogo smiha jesu učinili,
čekajući šest i četvrt sata,
kad osuda bit će mu podata.*

*Pak eto ti Mateljana Pava
i on ide prati' Krnevala,
tađ nam reče: »I ja ću hoditi
još i ovo njemu pokloniti.«*

*Kopertine dvi njemu podao⁸⁶
za potrebu da bi list pisao.
Ali jadnom uzalud mu bilo,
budać život on je dovršio.*

*Promislite nije ovo šala,
mali Pečar plaka' Krnevala
u rukama čempris je nosio,
i Miošić Ante ga slidio.*

*Pak i zvona što mazge⁸⁷ imaju
dato im je da š njima klencaju,
kud budemo š njime prohoditi
da moraju uz zvona udrity.*

*Tu naredbu oni su imali
s krnjom našim kud smo ragatali,⁸⁸
te su lipo u redu vršili
dok smo š njime gomili prispili.*

*Ja van neću pokazati ime
svih mladića koji idu s njime
budać druga pisma kaže pravo,
virujte mi da ta nije falo.⁸⁹*

*Neću dalje ja vam izbrojiti,
već u onom sve vam mora biti,
što je Ivo Krilić učinio,
sve je ono po istini bilo.*

*Sad na svrhu ja pozdravljam svakog
našeg krnju ko ga je proplaka,
kličeći vam još za mnogo lita
da ovoga budete se sićat.*

(Spjevao Antun Bonfiolo u Stankovićima 3. III 1911)

BALI U URKUNIĆIMA

Vrh Pelisca zapivala vila
pivajući drugom govorila:
»Evo sestre, ja sam ostarila
za života još nisam vidila,

Uživajuć sada u starosti
vidit našu kitu od mladosti,
kad se kupe kada čine više
za veselit mlade divojčice.

Tance vodit, starcim davat jade,
veseli se mladost na poklade,
vrime provest u svojoj mladosti,
ostat će im dike do starosti.

Jer sam čula od babajka moga
da se plaća sve do groba svoga
i žali se do svoje starosti
ko ne vodi tance u mladosti.

Sad vam sestre kazat ću mladiće
što ih rodi selo Ruskoviće,
Urkuniće uskrsne na novo,
ispod stina selo Glabalovo

Starim svojim diku izvodili
sve u skladu tance izvodili,
kako bilo u stara vrimena,
ostat će im slavna uspomena.

Jer sam čula di govore judi
nazad godin' nisu bili ludi,
da su svoju mlados' provodili,
po Podgorju tance izvodili,

u biloj kući Buntilića,
u Kuvare i Božinovića.
Evo sada gorke suze lijem
iako stara veselo se smijem.

Da mi se je staroj pomladiti,
moje jade na stranu baciti,
skoknut u kolo di je naša mlados',
sestre moje bila bi mi rados'.

*Ne mogu van drugo učiniti
neg mladiće redom pribrojiti.
Najprvo je oko sokolovo,
što ih rodi selo Glabalovo.*

*Toma mlada lica odabrana
i brata mu starijeg Stipana,
dobre čudi riči od čovika
to je divojkama radost privelika.*

*Od starijih imaju skladnosti,
Peliscu su dike i radosti.
Mnogo lita da bi nam živili,
po Podgorju tance izvodili.*

*Sad trećega kazat ću mladića,
što ga rodi selo Ruskovića,
dobrotom ga neću zamaniti,
bojega se neće poroditi.*

*Veseloga Luku Bufalice
ispod oka mami divojčice.
Na njega bi svak se privario,
divojkama bi brzo omililo.*

*Sada mi je na srdašcu rana
na Krilića maloga Ivana,
da mu oko gleda put istoka,
di je ona planina visoka*

*Okle svitli jutarnja Danica,
goji mu se trator i ružica.
Mudro misli, a malo govori,
neće jošter da srce otvori.*

*U istinu narav ga je dala
jubav činit u sali od bala,
ispod muka tanca veseloga,
na uzdahe žive srca svoga.*

*Sada kažem Ivana Krilića,
sin jedini staroga Franića,
ki je njima kolovođa bio,
u Urkunića bale izvodio*

*Od Sokola imao odijelo,
pogledati svakomu je milo,
ponosi se usred tanca svoga,
jer je Ivo stasa visokoga.*

*Crnim okom gleda na mladicu
koju u tancu drži drugaricu.
Ni se čudit taka vam je mlados',
sad je vrime kad imaju rados'.*

*Sad vam kažem dva dobra mladića
dva radiše braću Šoletića,
ki ne štede za u društvo biti
divojčice u tance voditi.*

*Mrgudić je Luka š njima bio
nema vele da se oženio.
Učini je dilo od mladića,
veseli je selo Urkunića.*

*Sad se nisan jošter umorila
ni svu mlados' nisan pribrojila,
ponositu moju lipu sriću,
a di si o Cvitanoviću?*

*Koji nemaš ni oca ni majke
i veselo ti provodiš danke,
slava ti se u zvizde kovala,
za maliciju⁹⁰ narav te je dala.*

*Nisi žali puta tavne noći
za veselo ti na tance doći,
da je više mladića u kolu,
za iznaći zaručnicu svoju.*

*Bonfiola Anta još častit ću
svim mladićim' na srce stavit ću,
da ga časte rad dobrote svoje,
on neznade nepravednos' što je.*

*A i drug mu Šeparović Marko.
pohvaliti Špira Kosovića.
U tance bi kad kad dohodio
zadnju večer on nas počastio.*

*A a drug mu Šeparović Marko.
Po noći mu sjalo sunce žarko.
Unaprid im bila svukud srića,
pohodili selo Urkunića.*

*Od mladića sve sam izbrojila,
a divojke na stranu stavila,
ali neću da se ne rugaju
mintovat⁹¹ ću prve ke igraju,*

*I najprve ke kolo vodile,
Veneri su lipost ugrabile.
Od istoka Dukić je Marica
što je rodi selo Stankovića.*

*Druga mi je Bonfiola Mare,
narav joj je podilila dare
um i pogled krasne divojčice,
pristoji joj kostum Hrvatice.⁹²*

*Treća mi je Lausa Ančica
žutih kosa, rumenoga lica.
Ne hvalim je rad nijednog blaga
jer mladiću svakomu je draga.*

*Četvrta je Pećareva Kata,
balerina od naravi data,
lipa lica i mila pogleda,
nikad ne bi sit nje se nagleda.*

*Pak ti Katu Milatovu kažem,
nemoj riti da ti ovo lažem,
vita kao čemina grana,
u kolu je bila odabrana.*

*A do nje je mila drugarica,
uzorita Štefe Mrgudića,
oka crna i rudim kosama
pristojna je među divojkama.*

*A da vidiš od naranče granu
Bilopojku Sokolića Franu,
crna oka a tanka o pasu,
od lipote bila je na glasu.*

*A do nje je Mare Vukovića,
od Karmena procvala ružica,
na glasu je rad dobra imena,
para da je u gradu rođena.*

*Pohvalit ću Krelića Anicu
i divojke sve u Stankoviću,
kojim neću imena staviti,
za mladiće više ne mamiti.*

*Još proslavljam Katicu Lukića,
mirne čudi kao paunica.
Još ružica nije procvatila,
ko je vidi svakomu je mila.*

*A što su nam s Orebića bile
i na tance k nama dohodile,
nije treba meni se misliti
jer sva će nam mlados' svidočiti.*

*Smamile bi vile iz oblaka,
kamo neće srce od junaka
radi stasa i rumena lica
smamile bi svakoga mladića.*

*Pa pitajte Mrgudić Stipana
kakva mu je na srdašcu rana,
kada češće na 'Rebiće dođe,
te kada joj pokraj dvora prođe.*

*Ispod oka kada je pogleda
od ljubavi sav mu život preda
i u barci kada je vozio,
od jada se bio oznojio.*

*Sad na svrhu veselo stojite
do godine na bale dožite.
Nek se moje riči paze,
ni ljubavi gdi nije omraze.*

*Ja ću vila u stinama stati
do godine veselo gledati,
kada dođu braća Alesića
i naš junak Ante Čaberica.*

(Spjevao Ivo A. Krilić 15. III 1911)

PISMA

kako mlados' naših sela proslavi Krnovalovu noć 1911. godine.

*Na tisuću i devet stotina
jedana'esta u toku godina.
Taman zadnji vejače je bio,
čujte braćo što se dogodilo.*

*Tavna noćca na zemlju je pala,
na sve strane vide se svićala.⁹³
Kamo čeljad onolika kreće,
a kod kuće osvanuti neće?*

*Ne čudi se, mileni brajane,
ono mlados' sad ide na bale,
a i stari noge podignuli,
ne bi l' prije u salu stignuli.*

*Staro i mlado, svak danas mahnita,
krnoval je, drugo se ne pita.
Skoči brže i zatvori kuću,
a ne žali poderat obuću.*

*Eno veće svira armonika,
bit će čejad došla svakolika.
I nisam se, brate privario,
Kad sam s nogom u salu stupio.*

*Čini mi se ka da sam u raju
gledajući mlados' di igraju.
Sve je puno, ne moš digo sisti,
dobro ti je kad si moga ulisti.*

*Svu su salu trobojke ovile
crvenilom svojim je prikriale,
još urese povećaju one
po kantunim grane lovorove.*

*Sve je lipo, boje ne mož' biti,
evo mladosti koja je nakiti,
baš je svoja osvitlala lica,
dosta da je rodom iz Pelisca.*

*Sve divojke u divnoj napravi
hrvatske im kapice na glavi,⁹⁴
na nekima od njih se vidilo
i hrvatsko narodno odilo.*

*Lipe li su kao golubice
a sjaju se ko zvizde Danice.
Tu ne možeš na mistu ostati,
u kolu si, vaja ti igrati.*

*A mladići da ne zaostanu
različitu imadu napravu
Neki bilu, neki od marine,
jedan vestit sokolske družine.*

*Još na glavi mnogima se koči
fes crveni⁹⁵ te im blište oči.
Svi veseli lipo se vladaju,
starim majkam rados' podavaju.*

*Jedan mi se osobito sviđi'
što ga mlada ja u kolu vidi,
njega vama imenom nazivam
Mrgudiću Tomas se naziva.*

*Živila mu do starosti majka
kad ovakog rodi veseljaka,
lipa stasa, crven lice ima
mlado momče od malo godina.*

*Veseli smo što sa mora doje,
teško će nam biti kada poje,
a ostali svi čestita mlados'
naših selija prava nan je radost'.*

*Serpentina na tisuće bilo
što se onda na mlade bacilo,
ko đerdani niz vrat jim visile,
one su se time ponosile.*

*A bombe su živo puckecale
korjandule od sebe puštale,⁹⁶
te se glava mladim napunila
da ni kosa nije se vidila.*

*Ala, lipo bilo je odveće,
niko ovo zaboravit neće.
Ma ponoća brzo se približa.
Stan'te malo, sad biće užina.*

*Pak eto ti Mrgudića Stipa
na rukan mu gvantira⁹⁷ velika,
a na njome do dvije botije,
ženskadija da se ponapije.*

*Polovicu mladi napojio,
brat ga Tomas zatim izminio.
Kad mladići ženske namirili,
onda su se za se pobrinuli.*

*Oko stola svi se sakupiše
i pršuta s kruhom primočiše.
Rujnog vina za tim se je pilo,
počasnica mnogo govorilo.*

*I naš Jozo u društvu je bio,
Ivan Krilić njemu je napijo,
tad izvadi Luka Mrgudiću
pečenjaka botiju veliku.⁹⁸*

Poštenjakom on je sveder bio,
sto godina Bog nam ga živio!
»Lijepa naša« kad se zapivalo
sve se društvo na noge ustalo.

Iza toga stol su ostavili
da ga više ne bi omrsili,
ali se mlados' jošter smirit neće,
skoči gori te kolo zameće.

I tu divno kolo zaigrali
naokolo svi se poredali,
te s' provlače, vrte naokolo.
Ala krasno to bijaše kolo!

Tada ode Mrgudiću Luka
i lipo nas pozdravi s prikuća⁹⁹
Zazvečaje lastre¹⁰⁰ na prozorin'
od pet tira¹⁰¹ što hi on obori.

Bal potraje sve do jedne ure,¹⁰²
tada slavni Krneval nam umre,
a da mlados' sanjiva ni bila
zora bi nas bila uhvatila.

Tad je poša svatko kući zdravo
čekajući Uskrsenje malo,
kad će opet zabalati moći
i u dvore Lausove doći.

Ova noć se zaboravit neće,
dok se sunce po nebesim kreće.
Dika nek je svoj našoj mladosti
što ovako učini radosti.

Zahvaljujem sad na svrhu svima,
prije svega mojim susidima;
mladom Luci, rođaku Ivanu
neka uvijek veselo igraju!

Hvala bila sviraču revnomu,
po imenu Bonfiol Antonu
i još drugom, još pohvalu daću
našem mladom Antunu Curaću.

Oni su nas lipo veselili
sve poklade jesu nam svirili

*K Mrgudiću Luci hvala svini,
on je uvijek u našom družini.
Zdravo da ste i vi Soletići
i vi mlada braćo Mrgudići!*

*Jer niste se nikada umarali
nego s nama sveudi¹⁰³ balali.
Još proslavljam jednoga mladića,
koga rodi selo Urkunića.*

*Kuvara se Pero on naziva
on nas trobojom na bale doziva
i u kolu našem je stao,
sve poklade sa nama balao.*

*Kad bi svima redom zahvalio
ne bih nikad pismu dovršio.
Napokon Vam imam spomenuti,
a nemojte sa uma smetnuti,*

*Da budete složni i na daje,
da budete srid Lausa sale.
Složna voja sve učinit može.
Napred momci nek vas Bog pomože!*

(Spjevao Ivo A. Krilić u Ruskovićima)

MLADIĆI IZ POGORJA

*Orebiške možete se tužit
veramente¹⁰⁴ i ja ću van služiti
ovih dana i ovih poklada,
na 'Rebićima da ne ima bala¹⁰⁵
Na 'Rebićima imate mladosti,
neg sve mrzi jedan na drugoga
i mrzit će do danku suđena.*

*Pod montanju¹⁰⁶ gori požurite,
i k njiman se mladim pridružite,¹⁰⁷
er su ono od krše junaci,
na oružju kako i Ungarci,
i u njih je plemenito sime,
zato nosu od junaka ime.*

(Kazivala Marija Perić na Orebićima)

RASTANAK S POKLADIMA

*Krnovale mili, zdravo bio,
dogodine sina porodio!
Ova čejad sada te pozdravja,
za korotu sad bale ostavja.*

*Neće više hoditi iz kuće,
ni derati po noći obuće,
neće više klašune¹⁰⁸ misiti,
posna jela od sad hoće jisti.*

*Rad tve smrti, krnevale mili,
omladinski bal smo ostavili,
sada će nam noge počivati,
mirno ćemo u posteji spati.*

*Red ti je poći sada u grebinu,
al pozdravi svu ovu družinu
ovdi na sudu koja sada žoji
i časove zadnje tebi ona broji.*

*Gorke suze od obisti roni,
od obisti, a ne od nevoje.
Daj nam, Bože, dogodine boje!
(Kazivao Anton Bonfiolo).*

BILJEŠKE

¹ Stoga se na Orebićima proširiše muslimanske narodne pjesme. V. Vuković. O narodnoj pesmi i načinu pevanja na Pelješcu. Glasnik Etnografskog muzeja u Beogradu, knjiga XIII, Beograd 1938, str. 99; C. Fisković, Tragovi »Hasanaginice« i nekoliko narodnih pjesama sa Pelješca iz 18. i 19. stoljeća. Anali Centra za znanstveni rad JAZU u Dubrovniku, sv. XV—XVI, Dubrovnik 1978, str. 181—228. Pjesma »Hasanaginica voli glazbu« koju tu objavih, poznata je kao i inačica u Bosni i Hercegovini. Kazivao mi je Cvijetin Mijatović.

² Nekoje koje je sakupio Niko Štuk u Kućišćima unesene su u knjige Matice hrvatske, Ženske pjesme, Zagreb 1909; N. Z. Bjelovučić, Pjesme s Pelješca I dio, Dubrovnik 1910; Isti, Pjesme s Pelješca II dio, Dubrovnik 1912; O. Delorko, Ljuba Ivanova, Split 1969; C. Fisković, Svatovski običaji i pjesme na Orebićima, Zbornik za narodni život i običaje, knjiga 45, Zagreb 1971, str. 279—303; C. Fisković, Čitaonica i kulturna društva na Pelješcu u XIX i početkom XX stoljeća, Izdanje Historijskog arhiva u Splitu, sv. 9. Split, 1977, str. 11; C. Fisković, Čitaonice na Pelješcu u XIX i početkom XX stoljeća, Izdanje Historijskog arhiva u Splitu, sv. 10, Split 1980; I. Pederin, Pelješka pjesnička škola, Spomenica Gospe Anđela na Orebićima, Omiš 1970, str. 370.

³ Z. Marković, Pjesnikinje starog Dubrovnika, Zagreb 1970, str. 203; C. Fisković, Putovanje pelješkog jedrenjaka iz kraja XVIII i početka XIX stoljeća, Pomorski zbornik, Zagreb 1962.

⁴ I. Fisković, Kulturno-umjetnička prošlost Pelješkog kanala, Split 1972, str. 56; *Isti*, Kratak prikaz razvoja naselja na Orebićima, Dubrovački horizonti, II, br. 4, Zagreb 1970, str. 68.

⁵ C. Fisković, o. c. (1, Tragovi...), str. 212—219.

⁶ Orebićka općina nekoć, u doba Dubrovačke Republike, nazivala se Trstenica. Trsteničkog kapetana, predstavnika dubrovačke vlasti, narod je zvao knez.

^{6a} Glumac = svirač. U Dubrovniku se taj naziv sreta od 16. st. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika III JAZU, Zagreb 1891, str. 209; C. Fisković, o. c. (2, Svatovski...), str. 298. U tumaču riječi djela Ignjata Đurđevića pogrešno je označeno da glumac znači zabavljač. Pet stoljeća hrvatske književnosti, sv. 18, Zagreb 1971, str. 410.

⁷ C. Fisković, o. c. (Čitaonice... I/1977), str. 8, 34.

⁸ I. Fisković, Pelješac u protopovijesti i antici, Pelješki zbornik I, Zagreb 1976, str. 39. Na gomili kraj Urkunića sela nađeni su izraziti pretpovijesni grobovi okruženi i pokriveni pločama, koje je Regionalni zavod za zaštitu spomenika bio konzervirao, ali su uništeni odnošenjem njihove građe na Orebiće. Tada je u njima nađena grčka antička keramika, ulomci gnatija vaza.

⁹ C. Fisković, o. c. (Čitaonice... II/1980), str. 216.

¹⁰ C. Fisković, o. c. (1 Tragovi...), str. 212; C. Fisković, Tri narodne pjesme u zapisu Orebićanina Iva Bizara, Pelješki zbornik II, Split 1980, str. 213.

¹¹ Prastaro selo orebičkog podgorja.

¹² Kaštel sred Orebića sagrađen u 16. stoljeću.

¹³ Prisjeti.

¹⁴ Prema Rječniku hrvatskog ili srpskog jezika JAZU: upotrebljava se za ljude s velikim prezirom koji može biti pomiješan s mržnjom. Sv. 39, Zagreb 1924, str. 668. Međutim te riječi mogu označavati lakšeg prestupnika.

Vidi ovdje bilješku 24.

¹⁵ Vrgnuti — baciti.

¹⁶ Legati — tal. leggere, čitati.

¹⁷ Veseljak, naivčina.

¹⁸ Između Orebića i Stankovića je polje.

¹⁹ U dubrovačkom narječju, vidjeti.

²⁰ U dubrovačkom narječju blijedjeti, od straha.

²¹ Odjekuje.

²² Stara orebićka obitelj. Kapetan Josip Carabuchia, 29. XII 1769. Diversi de Tarsteniza 1769—1770, str. 213. Historijski arhiv u Dubrovniku.

²³ Razligati — odzvanjati.

²⁴ Vidi bilješku 14, ali taj prijekor može biti blaži i označavati vragolana. Do jučer su bake prekoraivale tako svoju živahnu unučad na Braču, Pelješcu, Hvaru, u Makarskom primorju i u Dalmatinskoj zagori. Sačuvala se u Dalmaciji i narodna pjesma razgovora između majke i kćerke:

»... jer je Marin lipo ime

za njim moje srce gine«.

»Al je Marin pasja para,

on ti jaše na tovara.«

²⁵ U dubrovačkom kraju satira je bila u 18. stoljeću raširena. C. Fisković, Satira »Dubrovnik danju i noću« iz 18. stoljeća, Forum 4—5, Zagreb 1979, str. 655.

²⁶ Knežev dvor trsteničkog kapetana u selu Karmenu sada u ruševini.

²⁷ Tal. juhom.

²⁸ Tal. rosolio, liker.

²⁹ Svečano.

³⁰ Pogledajte, kakve su to glave!

³¹ Trstenički kapetan.

³² Zadovoljština.

³³ Legati od tal. leggere.

³⁴ Nisu imali obzira od vlastite rodbine.

³⁵ Stanovnici naselja Gete, koje se zatvaralo noću vratima, od arapskog get — zatvorena.

³⁶ Dubrovačko narječje — uvijek.

- 37 Vjerojatno prema riječima uobičajenim u igri djece u Dalmaciji:
 enci, benci,
 tri mladenci
 na kamenci...
 ili
 enci, benci,
 tri su brata
 na kredenci...
- 38 Lumbardati — pucati iz puške.
- 39 Od tal. intimare — oglasiti, obznaniti nekom poruku. Trstenički knez ili kapetan objavljivao je tuženom po svom poslužniku svoje naredbe: 6. luglio 1763 Juan famoglio della Corte riferi d'aver intimato alla Maria di Matteo Fiscovich la sudetta intimazione e pena secondo l'ordine... Diversi di Tarsteniza 1760—1770, str. 96. Historijski arhiv u Dubrovniku.
- 40 Tal. lanza — koplje. Nošahu ga ranije kneževi poslužnici pa ih zвахu lanca.
- 41 Tal. usanza — običaj.
- 42 Prijepis poziva na sudenje.
- 43 Tal. faccia — lice.
- 44 Tal. carogna, u smislu nevaljalac.
- 45 Stanovnici istočnog orebičkog zaselka, tzv. Fiskovićeва sela.
- 46 Tal. glasoviti, istaknuti.
- 47 Tal. apparire — činiti se, pričinjati se.
- 48 Već spomenuti nadimak nekog Getara.
- 49 Tal. collegeto — mali zbor, malo vijeće.
- 50 Tal. passare — prolaziti.
- 51 Stara romanska riječ — mesarnica, klaonica. *F. de Diversis* spominje u Dubrovniku u 15. stoljeću, comardarius — mesar. Rječnik srednjovjekovnog latiniteta Jugoslavije I, Zagreb 1973, str. 248; Komardar — mesar u Dubrovniku u 18. stoljeću. *C. Fisković*, o. c. (25), str. 669.
- 52 Usne mu se sline od požude.
- 53 Tal. parteggiare — pristajati.
- 54 Podrugljivo, tal. cara — draga.
- 55 Tal. podrugljivo — lijepe li družine!
- 56 Tal. ponašase se kao nevaljalac.
- 57 Stanovnici Gete, Despot je također stara orebička obitelj.
- 58 Ples prema riječima pjesme:
 Majka Maru priko mora zvala:
 »Čeri Mare, jesi li oprala...«
- Usp. O. *Delorko*, o. c. (2), str. 135; V. *Bogišić*, Narodne pjesme iz starih ponajviše primorskih zapisa, Beograd, 1878, str. 66.
- 59 Tada, 1895. godine, djevojke odjevene u narodnu nošnju nosile su šeširić okičen umjetnim cvijećem. *C. Fisković*, Orebička narodna nošnja, Pelješki zbornik I, Zagreb 1976, str. 227.
- 60 Tal. serpentine, tanke i duge papirne vrpce koje se, bacane među plesače, vijugaju.
- 61 Tal. coriandolo, šarene, papirne pahuljice koje se rasprše među plesачima iz papirnih kuglica koje se zbivahu u hrpice.
- 62 Tal. confetto — slatkiš.
- 63 Prema tal. trattare pogostiti.
- 64 Tal. bicchiere — mala čašica, kupica.
- 65 Pelješko »pečeno vino«, vidi bilješku 84.
- 66 Viljuška.
- 67 Lijerica. Tada se plesalo naizmjenice, i uz to starinsko glazbalo i uz harmoniku. Zadnji Orebičanin koji je svirao lircu bijaše Anton Bonfiolo. Njegova je lirica skupa s njegovim pjesmama izgorjela kada je u požaru, kojim u drugom svjetskom rata talijanski fašisti izgoriše selo Stankoviće, planula i njegova kuća.
- 68 Tal. apparire — učiniti se.
- 69 Paliti — pucati iz vatrenog oružja.
- 70 Faliti — nedostajati.

⁷¹ Karnevalsku lutku bi zadnjeg pokladnog dana nosili u povorci, čitali joj smrtnu osudu i zapalili i u susjednim selima, na Orebićima, u Kuni, u Kučišćima i u Korčuli kao i u mnogim dalmatinskim mjestima. Usporedi C. Fisković, o. c. (2, Čitaonice... II/1980), str. 216, 227, 245; N. Z. Bjelovučić, o. c. (Pjesme... II/1912), str. 52; S. Ivančević, Naše stare maškare, Zbornik otoka Korčule 2, Zagreb 1972, str. 312; N. Bonifačić - Rožin, Pokladne maškare u Konavlima, Narodna umjetnost, br. 4, Zagreb 1966, str. 153; M. Gavazzi, Godina dana hrvatskih narodnih običaja I, Zagreb 1939, str. 13.

⁷² Svi tu spomenuti članovi su starih orebičkih obitelji, prema istraživanju Stjepka i Nenada Vekarića.

⁷³ Prikla — slatkiš od brašna s osušenim jagodama grožđa pržen u ulju, zvan drugdje i fritule.

⁷⁴ Dvorišta, uličice.

⁷⁵ Istočna strana sela.

⁷⁶ Od grčkog diakonia — poslastice.

⁷⁷ Utući.

⁷⁸ Odmjeriti puškom.

⁷⁹ Tal. muschio, moškov miris. Taj čin prolijevanja mrtavaca mirisom kao da je ostatak antičkog rimskog običaja.

⁸⁰ Od stare romanske riječi — nosila, obično za različitu građu i predmete.

⁸¹ Odozdo.

⁸² Turcizam — sat, 13 sati.

⁸³ Ubiti, rastaviti tijelo.

⁸⁴ Vino od na suncu sušena grožđa, posebnost peljeških vinogradara, koje spominje u 18. st. P. Nutrizio-Grisogono, trogirski pisac: »Orebich, Sabioncello, Stagno, ed altri luoghi soggetti alla Republica di Ragusi danno del buon Pezzeno della Cesminizza...« Notizie per servire alla storia naturale della Dalmazia, Trevigi 1780, str. 135.

⁸⁵ Tal. fini, tanki dvopek.

⁸⁶ Tal. omotnice.

⁸⁷ Onda se mazga i u ovom kraju gojila zbog izdržljivosti. Trogiranin P. Nutrizio - Grisogono hvali u 18. stoljeću one na Pelješcu:

»Pochi muli si incontrano per la Morlachia; non così però nell'isole dove vengono preferiti ai cavalli per la facilità del mantinimento, per la forza, per la durata, e per fermezza del piede, che camina con sicurezza incontro all'erto, giù per il declive, e per strade malagevoli e sassose. Li migliori nascono nello stato di Ragusi a Sabioncello, Trapano, Cuna ed altri luogi adjacenti.« O. c. (84), str. 144.

⁸⁸ Vukli se.

⁸⁹ Tal. fallo — pogreška.

⁹⁰ Tal. mettere in malizia — priroda te stvorila da te se osumnjiči!

⁹¹ Tal. menzionare — spomenuti.

⁹² Djevojke su dobavljale i krojile, kao oznaku svojih nacionalnih osjećaja, plesno odijelo po uzoru na narodne nošnje iz unutrašnjosti Hrvatske.

⁹³ Noću su se nosile na putu ručne svjetiljke, fenjeri s voštanicom.

⁹⁴ Crvene kapice na djevojačkim glavama također ispoljavahu nacionalne osjećaje i protivljenje autonomnoj talijanskoj stranci. I. N. Kalafatović, spominjući djevojke na pokladnom plesu u Janjini na Pelješcu 1894. godine, pjeva:

A glave im kitu
kapice crvene
na kopicama stoji
natpis od milinja;
da živila naša
Hrvatska premila.

N. Z. Bjelovučić, o. c. (Pjesme... I/1910), str. 134. Orebičke djevojke su također nosile na zabavama 1900. godine crvenu kapicu: »berettina rossa croata in testa.« C. Fisković, o. c. (2, Čitaonice... II/1980), str. 211.

⁹⁵ Znamen narodnog bratimljenja s Bosnom.

⁹⁶ Vidi bilješku 61.

⁹⁷ Tal. guantiera — poslužavnik.

⁹⁸ Vidi bilješku 84.

- ⁹⁹ Dvorište pred kućom.
- ¹⁰⁰ Tal. lastra di vetro — ostakljeno okno.
- ¹⁰¹ Tal. tiro — hitac.
- ¹⁰² Sat poslije ponoći.
- ¹⁰³ Uvijek.
- ¹⁰⁴ Tal. doista.
- ¹⁰⁵ Na Orebićima.
- ¹⁰⁶ Tal. pod brdom, podgorska sela
- ¹⁰⁷ Pozivlje djevojke iz središnjeg mjesta orebićke općine da se odazivlju pozivima na ples u zaselke i sela okolnog Podgorja, jer na Orebićima, gdje civilizacija bijaše jače prodrila, nisu plesovi tako česti.
- ¹⁰⁸ Slatkiš od brašna i jaja s nadjevom voća.